Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 30 april 2014*

”Direktiv 93/13/EEG — Oskäliga villkor i avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument — Artiklarna 4.2 och 6.1 — Oskälighetsbedömning av avtalsvillkor — Undantag för villkor som gäller avtalets huvudföremål eller prisets eller ersättningens lämplighet förutsatt att dessa villkor är klart och begripligt formulerade — Konsumentkreditavtal som är uttryckta i en utländsk valuta — Villkor avseende växelkurser — Skillnad mellan köpkursen, som tillämpas vid utbetalningen av lånebeloppet, och säljkursen, som tillämpas vid lånets återbetalning — Nationell domstols befogenheter avseende ett villkor som har bedömts vara oskäligt — Ersättning av det oskäliga villkoret med en utfyllnadsregel i nationell rätt — Tillåtlighet”

I mål C-26/13,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Kúria (Ungern) genom beslut av den 15 januari 2013, som inkom till domstolen den 21 januari 2013, i målet

Árpád Kásler,

Hajnalka Káslerné Rábai

mot

OTP Jelzálogbank Zrt,

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden L. Bay Larsen samt domarna J. Malenovský, A. Prechal (referent), F. Biltgen och K. Jürimäe,

generaladvokat: N. Wahl,

justitiesekreterare: handläggaren M. Aleksejev,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 5 december 2013,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— OTP Jelzálogbank Zrt, genom G. Gadó, ügyvéd,

— Ungerns regering, genom K. Szíjjártó och Z. Fehér, båda i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: ungerska.

— Tjeckiens regering, genom S. Šindelková och M. Smolek, båda i egenskap av ombud,

— Tysklands regering, genom J. Kemper och T. Henze, båda i egenskap av ombud,

— Greklands regering, genom G. Alexaki och L. Pnevmatikou, båda i egenskap av ombud,

— Italiens regering, genom G. Palmieri, i egenskap av ombud, biträdd av P. Gentili, avvocato dello Stato,

— Österrikes regering, genom C. Pesendorfer, i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom K. Talabér-Ritz och M. van Beek, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 12 februari 2014 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 4.2 och 6.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan å ena sidan Árpád Kásler och Hajnalka Káslerné Rábai (nedan tillsammans kallade låntagarna) och å andra sidan OTP Jelzálogbank Zrt (nedan kallad Jelzálogbank) angående ett påstått oskäligt avtalsvillkor avseende vilken växelkurs som ska tillämpas vid avbetalningar på ett lån som är uttryckt i en utländsk valuta.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 I tolfte, trettonde, nittonde, tjugonde och tjugofjärde skälen till direktiv 93/13 anges följande:

”Den nationella lagstiftningen medger för närvarande bara en partiell harmonisering, och detta direktiv täcker endast avtalsvillkor som inte förhandlats fram individuellt. Medlemsstaterna bör ha möjlighet att, med iakttagande av [EEG-]fördraget, ge konsumenterna ett bättre skydd genom strängare nationella bestämmelser än bestämmelserna i detta direktiv.

Sådana författningsföreskrifter hos medlemsstaterna som direkt eller indirekt reglerar villkoren för konsumentavtal antas inte innehålla oskäliga villkor. … I det avseendet omfattar uttrycket ’bindande författningsföreskrifter’ i artikel 1.2 även regler som enligt lagstiftningen gäller mellan de avtalsslutande parterna om inget annat har avtalats.

…

Vid tillämpningen av detta direktiv skall inte bedömningen av villkorens oskälighet omfatta villkor som beskriver avtalets huvudföremål eller förhållandet mellan kvaliteten och priset på varorna eller tjänsterna. Avtalets huvudföremål och förhållandet mellan kvaliteten och priset kan likväl tas i beaktande vid bedömningen av skäligheten hos andra villkor. …

Avtalen skall formuleras på ett klart och begripligt språk och konsumenten skall ha en reell möjlighet att granska alla villkoren. …

…

Medlemsstaternas domstolar eller förvaltningsmyndigheter måste förfoga över lämpliga och effektiva medel för att förhindra fortsatt tillämpning av oskäliga villkor i konsumentavtal.”

4 I artikel 1 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”1. Syftet med detta direktiv är att närma medlemsstaternas lagar och andra författningar till varandra i fråga om oskäliga villkor i avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument.

2. Avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter samt bestämmelser eller principer i internationella konventioner som medlemsstaterna eller gemenskapen har tillträtt, särskilt inom transportområdet, är inte underkastade bestämmelserna i detta direktiv.”

5 I artikel 3 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

…

3. Bilagan innehåller en vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäliga.”

6 I artikel 4 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”1. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.

2. Bedömningen av avtalsvillkors oskälighet skall inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller [förhållandet mellan] å ena sidan … pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”

7 I artikel 5 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”I avtal där alla eller vissa villkor som erbjuds konsumenten är i skriftlig form skall dessa villkor alltid vara klart och begripligt formulerade. …”

8 I artikel 6.1 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

9 I artikel 7.1 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.”

10 I artikel 8 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna får, för att säkerställa en högre skyddsnivå för konsumenten på det område som omfattas av detta direktiv, anta eller behålla strängare bestämmelser som är förenliga med fördraget.”

11 I bilagan till direktiv 93/13, angående avtalsvillkor till vilka hänvisas i artikel 3.3 i direktivet, finns i punkt 1 en icke-uttömmande förteckning över villkor som kan anses vara oskäliga. I punkt 1 j finns villkor vars mål eller konsekvens är ”att tillåta näringsidkaren att ensidigt ändra villkoren utan något giltigt skäl som anges i avtalet”. I punkt 1 l finns sådana villkor vars mål eller konsekvens är ”att … tillåta att näringsidkaren höjer priset utan att konsumenten … har en motsvarande rätt att frånträda avtalet om det slutliga priset är för högt i förhållande till det pris som överenskoms när avtalet ingicks”.

12 Punkt 2 i denna bilaga gäller räckvidden för leden g, j, och l. I punkt 2 b anges bland annat att ”[e]n leverantör av finansiella tjänster kan utan hinder av j förbehålla sig rätten att, utan varsel om det finns giltigt skäl, ändra den räntesats som konsumenten skall betala eller erhålla eller andra kostnader för finansiella tjänster, förutsatt att näringsidkaren är förpliktad att snarast möjligt informera motparten och eventuella övriga avtalsparter om detta och att dessa omgående kan säga upp avtalet”. I punkt 2 d anges att ”[v]ad som sägs i punkt 1 hindrar inte lagliga prisindexeringsklausuler, under förutsättning att riktlinjerna för prissvängningarna beskrivs tydligt”.

Ungersk rätt

13 I 209 § i den ungerska civillagen, i den lydelse som var tillämplig vid tidpunkten för ingåendet av det låneavtal som är aktuellt i det nationella målet (nedan kallad civillagen), föreskrevs följande:

”1. Ett allmänt avtalsvillkor eller ett avtalsvillkor i ett konsumentavtal som inte förhandlats fram individuellt är oskäligt när det, i strid med kraven på god tro och skälighet, ensidigt och utan giltigt skäl anger parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet på ett sådant sätt att en avtalspart missgynnas i förhållande till den part som har uppställt det aktuella avtalsvillkoret.

…

4. Bestämmelserna om oskäliga avtalsvillkor ska inte tillämpas vad gäller avtalsvillkor som beskriver avtalets huvudföremål eller de som bestämmer avvägningen mellan prestation och motprestation.

…”

14 Med verkan från och med den 22 maj 2009 ändrades punkterna 4 och 5 i denna bestämmelse enligt följande:

”4. Allmänna avtalsvillkor och villkor i konsumentavtal som inte har varit föremål för individuell förhandling är också oskäliga om de inte är klart och begripligt formulerade.

5. Bestämmelserna om oskäliga avtalsvillkor ska inte tillämpas vad gäller avtalsvillkor som beskriver avtalets huvudföremål eller de som bestämmer avvägningen mellan prestation och motprestation, i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”

15 I 231 § i civillagen föreskrivs följande:

”1. Om inte annat föreskrivs ska penninglån återbetalas i den valuta som är giltigt betalningsmedel på den ort där förpliktelsen ska fullgöras.

2. Ett lån som uttryckts i en annan valuta eller i guld ska omräknas på grundval av gällande kurs vid tidpunkten för betalningen.”

16 I 237 § i civillagen föreskrivs följande:

”1. Då ett avtal är ogiltigt ska den situation som förelåg före ingåendet av detta avtal återskapas.

2. Om det inte är möjligt att återskapa den situation som förelåg före ingåendet av avtalet, kan domstolen förklara att avtalet ska fortsätta gälla fram till dess att den meddelat dom. Ett oskäligt avtal kan förklaras vara giltigt om det är möjligt att få orsaken till ogiltigheten att upphöra, särskilt i ockeravtal, när avtalsparternas prestationer är uppenbart oproportionerliga, genom att upphäva den oproportionerliga fördelen. I dessa fall kan den ena parten förpliktas att återlämna en prestation, i förekommande fall utan motprestation.”

17 I 239 § i civillagen föreskrivs följande:

”1. Om en del av avtalet anses vara ogiltigt är avtalet ogiltigt i sin helhet endast om parterna inte skulle ha ingått detta i avsaknad av den ogiltiga delen. Undantag från denna bestämmelse får göras i lag.

2. Om en del av ett konsumentavtal anses vara ogiltigt är avtalet ogiltigt i sin helhet endast om det inte kan genomföras i avsaknad av den ogiltiga delen.”

18 I 239/A § punkt 1 i civillagen föreskrivs följande:

”En part kan yrka att domstolen ska fastställa att avtalet, eller vissa villkor i avtalet (partiell ogiltighet) är ogiltiga, även om parten inte samtidigt yrkar att konsekvenserna av denna ogiltighet ska tillämpas.”

19 I 523 § i civillagen föreskrivs följande:

”1. Enligt ett låneavtal ska finansinstitutet eller en annan långivare ställa det överenskomna beloppet till låntagarens förfogande. Låntagaren ska för sin del återbetala detta belopp i enlighet med vad som föreskrivs i avtalet.

2. Om inte annat föreskrivs är låntagaren, om långivaren är ett finansinstitut, skyldig att betala ränta (banklån).”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

20 Den 29 maj 2008, ingick låntagarna ett låneavtal med Jelzálogbank som benämndes ”hypotekslån uttryckt i utländsk valuta med hypotekarisk säkerhet” (nedan kallat låneavtalet).

21 Enligt klausul I/1 i detta avtal beviljade Jelzálogbank låntagarna ett lån på 14 400 000 ungerska forinter (HUF), och det anges att ”fastställandet av beloppet i lånevalutan sker i enlighet med den köpkurs för valutan som tillämpas av banken det datum lånebeloppet utbetalas”. Enligt ordalydelsen i denna klausul I/1 gäller att ”efter det att lånebeloppet utbetalas, fastställs kapitalbeloppet, räntor på detta belopp och handläggningsavgifter, samt dröjsmålsräntor och andra avgifter i den utländska valutan”.

22 På grundval av Jelzálogbanks köpkurs för schweiziska franc (CHF) fastställdes på dagen då lånet utbetalades, lånebeloppet till 94 240,84 CHF. Låntagarna skulle återbetala detta lån under 25 år genom månatliga amorteringar den fjärde i varje månad.

23 Enligt klausul II i avtalet var den nominella räntan för lånet 5,2 procent. Denna ränta jämte handläggningsavgifter på cirka 2,04 procent motsvarade en effektiv ränta på 7,43 procent vid tidpunkten för ingåendet av avtalet.

24 I klausul III/2 i avtalet (nedan kallad villkor III/2) anges att ”långivaren fastställer för varje månad det belopp som ska betalas i ungerska forinter på grundval av den säljkurs för den [utländska] valutan som tillämpas av banken dagen före förfallodagen”.

25 Låntagarna väckte talan mot Jelzálogbank och gjorde gällande att villkor III/2 var oskäligt. De anförde att detta villkor, enligt vilket Jelzálogbank får beräkna de månatliga belopp som kan utkrävas på grundval av den säljkurs för den utländska valutan som Jelzálogbank tillämpar, samtidigt som det utbetalade lånebeloppet fastställdes av banken på grundval av köpkursen för denna valuta som tillämpades av banken, ger Jelzálogbank en ensidig och oskälig fördel i den mening som avses i 209 § i civillagen.

26 Domstolen i första instans biföll låntagarnas talan. Efter överklagande fastställdes denna dom i andra instans. Andrainstansdomstolen fann bland annat att i ett sådant avtal som var aktuellt i den tvist den hade att pröva ställer Jelzálogbank inte någon utländsk valuta till sina kunders förfogande. Nämnda domstol konstaterade dock att Jelzálogbank låter beloppet för varje månadsbetalning, uttryckt i ungerska forinter, bero på dagskursen för schweiziska franc, för att fastställa avräkningen från det lån som utbetalats i ungerska forinter. Jelzálogbank tillhandahåller inte låntagarna någon finansiell tjänst avseende köp eller försäljning av utländska valutor. Banken kunde därför inte tillämpa en annan växelkurs vid amorteringen av lånet än vad den tillämpat vid utbetalningen av denna lånesumma, som en motprestation för ett fiktivt tillhandahållande av en tjänst. Nämnda domstol fann även att villkoret III/2 varken var klart eller begripligt, eftersom det inte gick att utläsa vad som motiverar skillnaden i beräkningsmetod mellan utbetalningen av lånebeloppet och amorteringarna.

27 Jelzálogbank överklagade därefter andrainstansdomen till den hänskjutande domstolen och anförde bland annat följande. Villkoret III/2 omfattas av undantaget i 209 § punkt 4 i civillagen. Detta villkor innebär nämligen att banken kan erhålla intäkter som utgör vederlag för det lån i utländsk valuta som låntagarna erhållit och syftar till att täcka de kostnader som är förbundna med kreditinstitutets transaktioner på marknaden för att köpa valutan. Påståendet att detta villkor är oskäligt enligt 209 § punkt 1 i civillagen ska därför inte prövas.

28 Låntagarna hävdade att en sådan prövning måste göras och anförde följande. Jelzálogbank kan inte gentemot låntagarna åberopa särdrag i bankernas funktionssätt och övervältra de kostnader som till följd därav uppstår för banken på dem, på ett sätt som leder till att bankens intäkter och det beviljade lånet blandas ihop. Genom att ingå låneavtalet gav låntagarna sitt samtycke till en utbetalning av ett belopp i den inhemska valutan, det vill säga den ungerska forinten. Villkoret III/2 är dessutom oklart.

29 Den hänskjutande domstolen anser att den första frågan som uppkommer är huruvida begreppet ett villkor som beskriver ”avtalets huvudföremål” i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13 omfattar varje del i det vederlag som låntagaren ska erlägga kontant, inbegripet beloppen som uppkommer på grund av skillnaden mellan de växelkurser som ska tillämpas vid utbetalningen av lånet och vid återbetalningen av lånet, eller om det endast är betalningen av de nominella räntorna som, utöver beviljandet av lånet, utgör avtalets huvudföremål.

30 Om denna snävare tolkning av undantaget i artikel 4.2 i direktiv 93/13 är korrekt uppkommer därefter frågan huruvida den betalningsskyldighet som uppkommer till följd av skillnaden mellan växelkurserna kan anses avse förhållandet mellan å ena sidan tjänsten och å andra sidan den ersättning eller det pris som utgår för den, och således utgöra en del av ”ersättning[en]” i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13 och det däri föreskrivna andra undantaget.

31 I detta sammanhang uppkommer även frågan – för det fall ersättningen utgör vederlag för en tjänst som består av flera prestationer – huruvida det för att detta andra undantag ska vara tillämpligt krävs att ersättningen i fråga, i förevarande fall den betalning som krävs på grund av skillnaden mellan växelkurserna, motsvaras av en faktisk tjänst som tillhandahålls av banken direkt till konsumenten.

32 Vad vidare gäller kravet att endast de villkor som är ”klart och begripligt formulerade” kan omfattas av artikel 4.2 i direktiv 93/13, anser den hänskjutande domstolen att det ankommer på den att tolka den nationella lagstiftningen i enlighet med direktivets syften och bedöma huruvida avtalsvillkor som inte uppfyller detta krav är oskäliga, trots att detta krav ännu inte hade införlivats med den nationella lagstiftningen när låneavtalet ingicks.

33 Exakt vad detta krav omfattar är fortfarande osäkert. Det skulle kunna förstås så, att varje avtalsvillkor ska vara begripligt ur språklig och grammatisk synpunkt. Kravet skulle dock också kunna förstås i en vidare mening så att de ekonomiska motiv som ligger bakom användningen av ett visst avtalsvillkor eller förhållandet mellan detta villkor och andra avtalsvillkor ska vara klara och begripliga.

34 För det fall det fastställs att villkor III/2 är oskäligt uppkommer dessutom frågan om den princip som följer av artikel 6.1 i direktiv 93/13 och som slogs fast i punkt 73 i domen Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349) även gäller när konsumentavtalet inte kan bestå efter det att nämnda villkor tagits bort, såsom i det nationella målet. Om så är fallet frågar Kúria huruvida denna princip utgör hinder för att den nationella domstolen ändrar nämnda villkor så att det blir skäligt, särskilt genom att ersätta det ogiltiga villkoret med en utfyllnadsregel i nationell rätt, såsom andrainstansdomstolen gjorde.

35 Mot denna bakgrund beslutade den hänskjutande domstolen att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till domstolen.

”1) Ska artikel 4.2 i direktiv [93/13] tolkas så, att om ett lån är uttryckt i utländsk valuta men har utbetalats i den inhemska valutan och ska återbetalas av konsumenten uteslutande i den inhemska valutan, kan det avtalsvillkor som bestämmer växelkurserna, vilket inte har varit föremål för individuell förhandling, omfattas av begreppet ’beskrivningen av avtalets huvudföremål’?

Om så inte är fallet, ska på grundval av det andra alternativet i artikel 4.2 i direktiv [93/13] skillnaden mellan köpkursen och säljkursen [för valutan] anses utgöra en ersättning vars förhållande till den sålda tjänsten inte kan ingå i skälighetsbedömningen? Är det i detta sammanhang av avgörande betydelse huruvida någon valutaväxling faktiskt skett mellan finansinstitutet och konsumenten?

2) För det fall artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att den nationella domstolen, oberoende av bestämmelser i den nationella rätten, även får undersöka huruvida sådana avtalsvillkor är oskäliga, om dessa inte är klart och begripligt formulerade, ska sistnämnda rekvisit tolkas så, att det aktuella avtalsvillkoret i sig ska vara grammatiskt klart och begripligt för konsumenten, eller innebär det att även de ekonomiska motiv som ligger bakom användningen av avtalsvillkoret samt förhållandet mellan detta villkor och avtalsvillkor ska vara klara och begripliga för nämnda konsument?

3) Ska artikel 6.1 i direktiv 93/13 och punkt 73 i domen [Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349] tolkas så, att den nationella domstolen inte kan, när ett oskäligt villkor som ingår i de allmänna villkor i ett låneavtal som slutits med en konsument förklarats ogiltigt, avhjälpa detta till konsumentens fördel, genom att ändra det aktuella villkoret och utfylla avtalet, om avtalet inte kan uppfyllas på grundval av de kvarvarande avtalsvillkoren? Har det i detta sammanhang någon betydelse att det i nationell rätt finns en utfyllnadsregel som reglerar sådana situationer då ett oskäligt villkor ogiltigförklarats?"

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

36 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att begreppen "avtalets huvudföremål" och "[förhållandet mellan] å ena sidan … pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor" omfattar ett villkor i ett låneavtal uttryckt i en utländsk valuta som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument och som inte har varit föremål för individuell förhandling, såsom det villkor som är aktuellt i det nationella målet, enligt vilket säljkursen för denna valuta ska tillämpas för att beräkna återbetalningarna av lånet.

37 Enligt fast rättspraxis följer det av såväl kravet på en enhetlig tillämpning av unionsrätten som av likhetsprincipen, att ordalydelsen i en unionsbestämmelse som inte innehåller någon uttrycklig hänvisning till medlemsstaternas rättsordningar för fastställandet av bestämmelsens innebörd och tillämpningsområde, i regel ska ges en självständig och enhetlig tolkning inom hela Europeiska unionen, med beaktande av det sammanhang i vilket bestämmelsen förekommer och det mål som eftersträvas med den aktuella lagstiftningen (se, bland annat, dom Fish Legal och Shirley, C-279/12, EU:C:2013:853, punkt 42).

38 Detsamma gäller de begrepp som finns i artikel 4.2 i direktiv 93/13, eftersom denna bestämmelse inte innehåller någon uttrycklig hänvisning till medlemsstaternas rättsordningar för fastställandet av bestämmelsens innebörd och tillämpningsområde.

39 Vidare framgår det av domstolens fasta praxis att det skyddssystem som införts genom direktiv 93/13 grundar sig på tanken att konsumenten befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkaren, i fråga om såväl förhandlingsposition som informationsnivå, vilket medför att konsumenten godkänner villkor som näringsidkaren har utformat i förväg, utan att kunna påverka villkorens innehåll (se, bland annat, dom Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, punkt 27 och där angiven rättspraxis).

40 Mot bakgrund av det underläge som konsumenten befinner sig kräver direktiv 93/13 att medlemsstaterna ser till att det finns en mekanism som säkerställer att alla avtalsvillkor som inte varit föremål för förhandling kan prövas för att avgöra om de är oskäliga. Det ankommer härvidlag på den nationella domstolen att, med beaktande av de kriterier som anges i artiklarna 3.1 och 5 i direktiv 93/13, mot bakgrund av de specifika omständigheterna i det aktuella fallet ta ställning till om ett sådant avtalsvillkor uppfyller de krav på god sed, balans i avtalsförhållandet och transparens som uppställs i detta direktiv (se, för ett liknande resonemang, dom Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, punkt 22, och dom RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, punkterna 42–48).

41 Enligt artikel 4.2, i direktiv 93/13, jämförd med artikel 8 i samma direktiv, är det dock tillåtet för medlemsstaterna att i den lagstiftning genom vilket detta direktiv införlivas föreskriva att "[b]edömningen av avtalsvillkors oskälighet" inte ska omfatta de avtalsvillkor som avses i nämnda bestämmelse, i den mån dessa är klart och begripligt formulerade. Av nämnda bestämmelse följer att det inte ska göras någon oskälighetsbedömning av de avtalsvillkor som bestämmelsen avser men,

såsom domstolen har påpekat, omfattas avtalsvillkoren likväl av direktivets tillämpningsområde (se, för ett liknande resonemang, dom Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, EU:C:2010:309, punkterna 31, 35 och 40).

42 Eftersom artikel 4.2 i direktiv 93/13 således föreskriver ett undantag från den mekanism för materiell prövning av oskäliga villkor som föreskrivs inom ramen för de konsumentsskyddsregler som införts genom detta direktiv, ska denna bestämmelse tolkas restriktivt.

43 Nämnda undantag gäller för det första de villkor som avser ”avtalets huvudföremål”.

44 I det nationella målet har den hänskjutande domstolen frågat sig om villkoret III/2, i den mån det föreskriver att säljkursen för en utländsk valuta ska tillämpas vid beräkningen av återbetalningarna av ett lån uttryckt i denna valuta, hör till låne-”avtalets huvudföremål” i den mening som avses i denna bestämmelse.

45 Det ankommer förvisso härvidlag endast på den hänskjutande domstolen att pröva hur detta villkor ska kvalificeras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Likväl är EU-domstolen behörig att på grundval av bestämmelserna i direktiv 93/13, i detta fall bestämmelserna i artikel 4.2, fastställa de kriterier som den nationella domstolen kan eller ska tillämpa när den prövar ett avtalsvillkor mot bestämmelserna i direktivet (se, för ett liknande resonemang, bland annat, dom RWE Vertrieb, EU:C:2013:180, punkt 48 och där angiven rättspraxis).

46 Domstolen har tidigare slagit fast att artikel 4.2 i direktiv 93/13 enbart avser att fastställa formerna för och omfattningen av den materiella prövningen av avtalsvillkor som inte varit föremål för individuell förhandling och som beskriver de huvudsakliga prestationerna i avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument (dom Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, EU:C:2010:309, punkt 34).

47 Den omständigheten att ett villkor har varit föremål för förhandling mellan avtalsparterna, inom ramen för deras avtalsfrihet och enligt marknadens villkor, kan inte utgöra ett kriterium för att bedöma huruvida detta villkor hör till ”avtalets huvudföremål”, i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13.

48 Som framgår av artikel 3.1 i direktivet och av tolfte skälet till direktivet, omfattas villkor som har varit föremål för individuell förhandling i princip inte av detta direktivs tillämpningsområde. Frågan huruvida de eventuellt ska anses falla utanför tillämpningsområdet för nämnda artikel 4.2 blir således aldrig aktuell.

49 Med beaktande av att artikel 4.2 i direktiv 93/13 är en undantagsbestämmelse och denna bestämmelse därför ska tolkas restriktivt, ska emellertid avtalsvillkor som omfattas av begreppet ”avtalets huvudföremål” i den mening som avses i denna bestämmelse anses vara villkor som anger de väsentliga prestationerna i detta avtal och som, som sådana, kännetecknar avtalet.

50 De villkor som däremot är av underordnad betydelse jämfört med dem som definierar avtalsförhållandets själva natur kan inte omfattas av begreppet ”avtalets huvudföremål” i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13.

51 Det ankommer på den hänskjutande domstolen att med beaktande av avtalets beskaffenhet, allmänna systematik och bestämmelser samt det rättsliga och faktiska sammanhang som det ingår i, bedöma huruvida det villkor som bestämmer växelkurserna för de månatliga återbetalningarna utgör en väsentlig del av låntagarens prestation som består i återbetalning av det belopp som långivaren ställt till förfogande.

52 Artikel 4.2 i direktiv 93/13 avser för det andra de villkor som avser ”[förhållandet mellan] å ena sidan … pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor” eller, enligt nittonde skälet i direktivet de villkor ”som beskriver … förhållandet mellan kvaliteten och priset på varorna eller tjänsterna”.

53 I det nationella målet har den hänskjutande domstolen frågat sig om villkoret III/2, i den mån det föreskriver att säljkursen för en utländsk valuta ska tillämpas vid beräkningen av återbetalningarna av ett lån uttryckt i denna valuta, samtidigt som andra villkor i låneavtalet anger att det utbetalda lånebeloppet ska omvandlas till inhemsk valuta på grundval av köpkursen för den utländska valutan, medför en betalningsskyldighet för konsumenten, som innebär att denne inom ramen för återbetalningarna av lånet är skyldig att betala mellanskillnaden mellan säljkursen och köpkursen för den utländska valutan, vilket skulle kunna kvalificeras som ”ersättning” för den tillhandahållna tjänsten vars lämplighet inte kan bli föremål för en oskälighetsbedömning enligt artikel 4.2 direktiv 93/13.

54 Det framgår härvidlag av ordalydelsen i artikel 4.2 i direktiv 93/13 att denna andra kategori av avtalsvillkor vars eventuella oskälighet inte ska bedömas är av begränsad omfattning, eftersom detta undantag endast avser bedömningen av förhållandet mellan å ena sidan det avtalade priset eller ersättningen och å andra sidan sålda tjänster eller varor.

55 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 69 i sitt förslag till avgörande är förklaringen till att förhållandet mellan kvaliteten på den tillhandahållna prestationen och ersättningen för denna inte omfattas av kontrollen av avtalsvillkor att det inte finns någon skala eller rättsligt kriterium som skulle kunna ligga till grund för en sådan kontroll.

56 Domstolen har i detta sammanhang redan funnit att nämnda begränsning inte gäller för ett villkor som föreskriver en ordning enligt vilken kostnaderna för de tjänster som konsumenten ska tillhandahållas kan ändras (dom Invitel, EU:C:2012:242, punkt 23).

57 I förevarande fall ska det även påpekas att undantaget från bedömningen av om ett villkor är oskäligt endast gäller förhållandet mellan å ena sidan priset och ersättningen och å andra sidan sålda tjänster eller varor. Undantaget är således inte tillämpligt när det görs gällande att det finns ett missförhållande mellan säljkursen för den utländska valutan, som enligt detta villkor ska tillämpas för beräkningen av återbetalningarna, och köpkursen för denna valuta, som ska användas enligt andra villkor i låneavtalet för att beräkna det utbetalda lånebeloppet.

58 Detta undantag kan således inte tillämpas på villkor vilka, såsom villkoret III/2, begränsar sig till att, i syfte att beräkna återbetalningarna, bestämma växelkursen för den valuta i vilken låneavtalet är uttryckt, dock utan att någon växlingstjänst tillhandahålls av långivaren vid denna beräkning, och således inte medför en ”ersättning” vars lämplighet som vederlag för en prestation från långivaren inte kan bli föremål för en oskälighetsbedömning enligt artikel 4.2 i direktiv 93/13.

59 Mot denna bakgrund ska den första frågan besvaras enligt följande. Artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas på följande sätt:

— Begreppet ”avtalets huvudföremål” omfattar ett villkor som ingår i ett avtal om ett lån uttryckt i en utländsk valuta som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument och som inte har varit föremål för individuell förhandling, såsom det som är aktuellt i det nationella målet, enligt vilket säljkursen för denna valuta ska tillämpas vid beräkningen av återbetalningarna av lånet. Detta gäller dock endast i den mån det är fastställt, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva, att villkoret anger en väsentlig prestation i detta avtal, vilken som sådan kännetecknar avtalet. Prövningen ska ske mot bakgrund av avtalets beskaffenhet, allmänna systematik och bestämmelser samt det rättsliga och faktiska sammanhang som det ingår i.

— I den mån ett sådant villkor medför en betalningsskyldighet för konsumenten, som innebär att denne inom ramen för låneåterbetalningarna ska betala mellanskillnaden mellan säljkursen och köpkursen för den utländska valutan, kan detta villkor inte anses innefatta en ”ersättning” vars lämplighet som vederlag för en prestation från långivaren inte kan bli föremål för en oskälighetsbedömning enligt artikel 4.2 direktiv 93/13.

Den andra frågan

60 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att kravet att ett avtalsvillkor ska vara formulerat på ett sätt som är klart och begripligt inte endast innebär att det ska vara grammatiskt klart och begripligt för konsumenten, utan även att de ekonomiska motiv som ligger bakom användningen av avtalsvillkoret samt förhållandet mellan detta villkor och andra villkor i avtalet ska vara klara och begripliga för denna konsument.

61 Om den hänskjutande domstolen mot bakgrund av svaret på den första frågan skulle anse att villkor III/2 omfattas av ”avtalets huvudföremål”, i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13, är emellertid detta villkor endast undantaget från oskälighetsbedömningen om det är formulerat på ett sätt som är klart och begripligt.

62 För att konkret säkerställa de konsumentskyddsmål som eftersträvas med direktiv 93/13 måste införlivandet av artikel 4.2 alltid vara fullständigt på så sätt att förbudet mot att bedöma avtalsvillkors oskälighet endast gäller sådana villkor som är klart och begripligt formulerade (dom Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, EU:C:2010:309, punkt 39).

63 Av beslutet om hänskjutande framgår emellertid att 209 § punkt 4 i civillagen, som är den bestämmelse som syftar till att införliva artikel 4.2 i direktiv 93/13 med nationell rätt, inte innehåller detta krav på en klar och begriplig formulering.

64 Domstolen erinrar härvidlag om att vid avgörandet av ett mål där enbart enskilda står mot varandra är en nationell domstol, när den tillämpar bestämmelser i nationell rätt, skyldig att beakta samtliga bestämmelser i nationell rätt och, i möjligaste mån, tolka den nationella rätten mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte för att uppnå det resultat som avses i direktivet (se, bland annat, dom OSA, C-351/12, EU:C:2014:110, punkt 44).

65 Domstolen har emellertid slagit fast att denna princip om konform tolkning av nationell rätt har vissa begränsningar. Den nationella domstolens skyldighet att beakta ett direktivs innehåll vid tolkningen och tillämpningen av relevanta bestämmelser i nationell rätt begränsas således av allmänna rättsprinciper och kan inte tjäna som grund för att tolka nationell rätt *contra legem* (se, bland annat, dom OSA, EU:C:2014:110, punkt 45).

66 Om, med beaktande av den beskrivna tolkningsprincipen, den hänskjutande domstolen skulle anse att den nationella bestämmelse som syftar till att införliva artikel 4.2 i detta direktiv kan förstås som att den inbegriper kravet på klar och begriplig formulering, uppkommer därefter frågan vilken räckvidd detta krav har.

67 Domstolen konstaterar härvidlag att samma krav uppställs i artikel 5 i direktiv 93/13, i vilken anges att avtalsvillkoren alltid ska vara klart och begripligt formulerade. I tjugonde skälet i direktiv 93/13 preciseras att konsumenten rent faktiskt ska ha möjlighet att ta del av alla avtalsvillkor.

68 Kravet på en klar och begriplig formulering är följaktligen tillämplig under alla förhållanden, inbegripet när ett villkor omfattas av artikel 4.2 i direktiv 93/13 och således är undantaget den oskälighetsbedömning som avses i artikel 3.1 i detta direktiv.

69 Härav följer även att detta krav, såsom det formulerats i artikel 4.2 i direktiv 93/13, har samma räckvidd som kravet i artikel 5 i direktivet.

70 Vad gäller nämnda artikel 5 har domstolen redan funnit att det är av grundläggande betydelse för konsumenten att denne före ingåendet av avtalet underrättas om avtalsvillkoren och om följderna av att avtalet ingås. Det är bland annat mot bakgrund av dessa uppgifter som konsumenten avgör om han eller hon vill ingå ett avtal med en näringsidkare och vara bunden av de villkor som näringsidkaren utformat i förväg (dom RWE Vertrieb, EU:C:2013:180, punkt 44).

71 Det krav på att avtalsvillkor ska vara transparenta som uppställs i direktiv 93/13 kan således inte reduceras till att villkoren ska vara formellt och grammatiskt begripliga.

72 Såsom domstolen redan har erinrat om i punkt 39 i denna dom bygger tvärtom det skyddssystem som införs genom direktiv 93/13 på tanken att konsumenten befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkaren, i fråga om bland annat informationsnivå, varför detta krav på transparens ska ges en extensiv tolkning.

73 Domstolen övergår därefter till att behandla sådana avtalsvillkor som villkoret III/2. Ett sådant avtalsvillkor ger näringsidkaren rätt att beräkna nivåerna på de månatliga belopp som konsumenten ska betala på grundval av den säljkurs för den utländska valutan som denne näringsidkare tillämpar och leder till att priset för den finansiella tjänsten höjs på konsumentens bekostnad, uppenbarligen utan någon övre gräns. Det följer av artiklarna 3 och 5 i direktiv 93/13 samt punkterna 1 j, 1 l, 2 b och 2 d i bilagan till direktiv 93/13 att det är av avgörande betydelse för att kravet på transparens ska anses vara uppfyllt att det klargörs huruvida skälen till och detaljerna kring växlingsmekanismen för den utländska valutan, samt förhållandet mellan denna mekanism och den som föreskrivs i andra villkor angående utbetalningen av lånet, har angetts på ett transparent sätt i avtalet, så att konsumenten har möjlighet att, utifrån klara och begripliga kriterier, förutse vad följderna blir för vederbörande (se, analogt, dom RWE Vertrieb, EU:C:2013:180, punkt 49).

74 Vad gäller detaljerna kring växlingsmekanismen för den utländska valutan såsom dessa anges i villkoret III/2 ankommer det på den hänskjutande domstolen att avgöra huruvida, med beaktande av samtliga relevanta faktiska omständigheter, däribland den reklam och de upplysningar som långivaren tillhandahållit i samband med förhandlingarna av ett låneavtal, en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten konsument inte endast skulle kunna känna till att det på finansmarknaderna är vedertaget att det finns en skillnad mellan säljkursen och köpkursen för en utländsk valuta, utan även ska kunna bedöma de ekonomiska konsekvenserna för vederbörande, som potentiellt sett kan bli omfattande, av tillämpningen av säljkursen för beräkningen av de återbetalningar som vederbörande slutligen måste erlägga, och därmed den totala kostnaden för lånet.

75 Mot denna bakgrund ska den andra frågan besvaras enligt följande. Artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att vad gäller ett sådant avtalsvillkor som är aktuellt i det nationella målet innebär kravet att ett avtalsvillkor ska vara formulerat på ett sätt som är klart och begripligt inte endast att det ska vara grammatiskt begripligt för konsumenten, utan även att avtalet på ett transparent sätt ska ange hur den mekanism för växling av den utländska valutan som det aktuella avtalsvillkoret hänvisar till konkret fungerar samt hur denna mekanism förhåller sig till den som föreskrivs i andra villkor angående utbetalningen av lånet, så att konsumenten, på grundval av klara och begripliga kriterier, kan bedöma vad de ekonomiska följderna av avtalet blir för vederbörande.

Den tredje frågan

76 Den nationella domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i huruvida artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att den i en sådan situation som den i det nationella målet, där ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument inte kan bestå när ett oskäligt villkor förklarats ogiltigt, utgör hinder för nationella bestämmelser enligt vilka den nationella domstolen kan avhjälpa det oskäliga villkorets ogiltighet genom att ersätta detta med en utfyllnadsregel i nationell rätt.

77 Domstolen har härvidlag funnit att artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att den utgör hinder för en nationell bestämmelse enligt vilken en nationell domstol, när den ogiltigförklarar ett oskäligt villkor i ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument, kan utfylla avtalet genom att ändra innehållet i detta villkor (dom Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349, punkt 73).

78 Med tanke på karaktären på och vikten av det allmänintresse som ligger till grund för det skydd som ges konsumenterna, vilka befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkarna, kräver direktiv 93/13, såsom framgår av artikel 7.1 jämförd med tjugofjärde skälet i direktivet, att medlemsstaterna föreskriver lämpliga och effektiva medel ”för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter” (dom Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349, punkt 68).

79 För det fall en nationell domstol skulle ha möjlighet att ändra innehållet i oskäliga villkor i sådana avtal kunde detta äventyra förverkligandet av det långsiktiga syftet med artikel 7 i direktiv 93/13. En sådan möjlighet skulle nämligen motverka den avskräckande effekt det har på näringsidkarna att sådana oskäliga villkor helt enkelt inte kan tillämpas gentemot konsumenterna, eftersom näringsidkarna skulle vara benägna att använda villkoren med vetskap om att även om de skulle ogiltigförklaras så skulle den nationella domstolen kunna utfylla avtalet i nödvändig utsträckning på ett sådant sätt att näringsidkarnas intressen tillvaratogs (dom Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349, punkt 69).

80 Av detta följer emellertid inte att artikel 6.1 i direktiv 93/13, i en sådan situation som i det nationella målet, utgör hinder för att den nationella domstolen, med tillämpning av avtalsrättens principer, ogiltigförklarar det oskäliga villkoret och ersätter det med en utfyllnadsregel i nationell rätt.

81 Med hänsyn till syftet med direktiv 93/13 är det tvärtom fullt motiverat att byta ut ett oskäligt villkor mot en sådan regel – som inte antas innehålla oskäliga villkor, såsom framgår av trettonde skälet i direktiv 93/13 – eftersom den leder till att avtalet kan bestå trots ogiltigförklaringen av villkoret III/2 och fortsätter att vara bindande för parterna.

82 Det är nämligen förenligt med syftet med artikel 6.1 i direktiv 93/13 att byta ut ett oskäligt avtalsvillkor mot en utfyllnadsregel i nationell rätt. Enligt fast rättspraxis är nämligen syftet med denna bestämmelse att ersätta den formella jämvikt mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter som följer av avtalet med en verklig jämvikt så att parterna blir jämbördiga, och inte att alla avtal innehållande oskäliga villkor ska ogiltigförklaras (se, för ett liknande resonemang, bland annat, dom Pereničová och Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, punkt 31, och dom Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349, punkt 40 och där angiven rättspraxis).

83 Om det däremot, i en sådan situation som är aktuell i det nationella målet, inte var tillåtet att ersätta ett oskäligt avtalsvillkor med en utfyllnadsregel och den nationella domstolen därmed tvingades att ogiltigförklara avtalet i dess helhet, skulle konsumenten kunna komma att drabbas av mycket negativa konsekvenser, så att den avskräckande verkan av ogiltigförklaringen av avtalet skulle riskera att gå förlorad.

84 En sådan ogiltigförklaring medför i princip att det kvarstående lånebeloppet omedelbart förfaller till betalning i en omfattning som riskerar att övergå konsumentens ekonomiska resurser, och därmed drabba konsumenten snarare än långivaren, och långivaren skulle således inte bli avskräckt från att införa sådana villkor i de avtal denne erbjuder.

85 Mot denna bakgrund ska den tredje frågan besvaras enligt följande. Artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att den i en sådan situation som den i det nationella målet, där ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument inte kan bestå när ett oskäligt villkor förklarats ogiltigt, inte utgör hinder för nationella bestämmelser enligt vilka den nationella domstolen kan avhjälpa det oskäliga villkorets ogiltighet genom att ersätta detta med en utfyllnadsregel i nationell rätt.

Rättegångskostnader

86 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

1) **Artikel 4.2 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal ska tolkas enligt följande:**

   — **Begreppet ”avtalets huvudföremål” omfattar ett villkor som ingår i ett avtal om ett lån uttryckt i en utländsk valuta som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument och som inte har varit föremål för individuell förhandling, såsom det som är aktuellt i det nationella målet, enligt vilket säljkursen för denna valuta ska tillämpas vid beräkningen av återbetalningarna av lånet. Detta gäller dock endast i den mån det är fastställt, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva, att villkoret anger en väsentlig prestation i detta avtal, vilken som sådan kännetecknar avtalet. Prövningen ska ske mot bakgrund av avtalets beskaffenhet, allmänna systematik och bestämmelser samt det rättsliga och faktiska sammanhang som det ingår i.**

   — **I den mån ett sådant villkor medför en betalningsskyldighet för konsumenten, som innebär att denne inom ramen för låneåterbetalningarna ska betala mellanskillnaden mellan säljkursen och köpkursen för den utländska valutan, kan detta villkor inte anses medföra en ”ersättning” vars lämplighet som vederlag för en prestation från långivaren inte kan bli föremål för en oskälighetsbedömning enligt artikel 4.2 direktiv 93/13.**

2) **Artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att vad gäller ett sådant avtalsvillkor som är aktuellt i det nationella målet innebär kravet att ett avtalsvillkor ska vara formulerat på ett sätt som är klart och begripligt inte endast att det ska vara grammatiskt begripligt för konsumenten, utan även att avtalet på ett transparent sätt ska ange hur den mekanism för växling av den utländska valutan som det aktuella avtalsvillkoret hänvisar till konkret fungerar samt hur denna mekanism förhåller sig till den som föreskrivs i andra villkor angående utbetalningen av lånet, så att konsumenten, på grundval av klara och begripliga kriterier, kan bedöma vad de ekonomiska följderna av avtalet blir för vederbörande.**

3) **Artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att den i en sådan situation som den i det nationella målet, där ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument inte kan bestå när ett oskäligt villkor förklarats ogiltigt, inte utgör hinder för nationella bestämmelser enligt vilka den nationella domstolen kan avhjälpa det oskäliga villkorets ogiltighet genom att ersätta detta med en utfyllnadsregel i nationell rätt.**

Underskrifter